

Libellen waarnemingen in de Baltische staten

Afgelopen zomer was ik met Hilair Balsters met de auto van 28 juli tot 13 augustus 2008 op vakantie in Litouwen, Letland en Estland. Mijn net had ik niet bij me, maar het fototoestel bleek soms een belangrijke manier om soorten met zekerheid op naam te brengen. In totaal heb ik op 7 dagen naar libellen gekeken en heb ik 30 soorten gezien.

Oostelijke witsnuitlibel, hoogveenglanslibel en metaalglanslibel

We begonnen in ZO- Litouwen (figuur1 nr 1: Dzūkijos National Park) waar ik heel erg mooi de gaffellibell OPHICECI gezien en gefotografeerd heb en we de meest authentieke dorpjes hebben gezien. In NO- Litouwen (figuur1 nr 2: Aukštaitijos National Park) was op meerdere plaatsen de oostelijke witsnuitlibel LEUCALBI aanwezig. Verder trof ik hier op een geheel verland hoogveentje ten noorden van het dorpje Paluse de hoogveenglanslibel SOMAARTC. Op 2 augustus waren rond dat dorp op twee plaatsen nog twee zeer late mannetjes van de bruine korenbout LIBEFULV aanwezig. Twee waarnemingen van de zuidelijke keizerlibel ANAXPART aldaar blijken een kleine (maar verwachte) uitbreiding van de soort in de Baltische staten. Ook andere Nederlanders zijn soms in deze omgeving geweest. Marcel Hospers had op 8 juli 2006 iets ten oosten van dit National Park 80 dode Metaalglanslibellen SOMAMETA onder een brug gevonden. Hij heeft gekeken of hiertussen de mogelijke ondersoort *Somatochlora metallica abocanica* Beleshev, 1955 (pterostigma diepzwart en geen oranje basisvlekje aanwezig in de achtervleugel) aanwezig waren (Hospers, 2006). Het bleek dat 11% daadwerkelijke *abocanica* kenmerken, 9% *Somatochlora m. metallica* kenmerken (roodbruin pterostigma en duidelijk oranje basisvlekje achtervleugel had). De overige 80% van de dieren bleek een combinatie van beide kenmerken te vertonen, waarmee en extra bewijs was geleverd dat de ondersoort *abocanica* niet bestaat (zie Kalkman, VJ & Dijkstra, K-DB, 2000): er zijn allerlei variaties die in elkaar overlopen.

Figuur 1: Kaart van de Baltische staten met de vier locaties waar uitgebreider naar libellen is gekeken. 1) Dzūkijos National Park, ZO Litouwen; 2) Aukštaitijos National Park NO Litouwen; 3) Gaujas National Park, centraal Letland; 4) Saaremaa, eiland W- Estland.

Sympetrum eroticum

Speciale aandacht had ik voor een oude waarneming van *Sympetrum eroticum*. De naam van deze Aziatische libellensoort heeft sinds de eerste druk van de Veldgids (Bos & Wasscher, 1997) als "exoot" voor Letland opgegeven gestaan. Zo hadden wij de opgave van de waarneming van de soort in 1997 geïnterpreteerd. Op het SIO symposium in de zomer van 1997 had namelijk Anatoli Haritonov gezegd dat hij een exemplaar opgestuurd had gekregen en met zekerheid als die soort had gedetermineerd. In juli 2008 had ik contact met Rafal Bernard, de Poolse libellenonderzoeker die momenteel de libellenwaarnemingen van de Baltische staten coördineert. Door die correspondentie bleek het land door mij foutief was onthouden: de soort was in Litouwen en niet in Letland waargenomen. Weliswaar was de waarneming vlakbij het drielandenpunt van Litouwen met Letland en Wit-Rusland. Hij berichtte mij dat de vangst stamde uit 1983 en dat deze waren gedaan bij Tilūė, een dorpje aan de noordkant van Drūkšiai, het grootste meer van Litouwen (figuur 1 iets ten noordoosten van nr 2). Rafal Bernard beaamde onze voorlopige aanname dat de soort hier als exoot is waargenomen en mailde dat hij zijn hypothese over het voorkomen van de soort over enige tijd zal publiceren. Ons bezoek op 3 augustus 2008 aan Tilūė leverde inderdaad geen waarneming van de soort op. Wel waren er terplaatste vier biotopen aanwezig (kale meeroever met boompjes; groot rietveld aan meer; bosbiesmoerasje ten noorden van de weg en een stroompje tussen een kleiner meer en Drūkšiai) waar de soort voorgekomen zou kunnen hebben. Geen van deze biotopen was echter een zeer speciale plaats

wat een refugium van de soort in Europa, ver van de dichtstbijzijnde Aziatische vindplaats had kunnen rechtvaardigen.

Letland

In centraal Letland (figuur 1 nr 3: Gaujas National Park) kampeerden we bij Ungurs, een "colameer" even ten westen Cesis, welke kleur waarschijnlijk veroorzaakt werd door veenwater. Het riet stond er mager en niet hoger dan één meter boven het water uit. Qua libellen leverde dit echter niets speciaals op. Bij een kanotocht over de rivier de Gaius (tussen Cesis en Ligatne) vlogen regelmatig gaffellibellen OPHICECI langs, één mannetje lande zelfs op mijn knie, waar ik hem fraai kon fotograferen (figuur2). Bij vennetjes ten noorden van het dorpje Auciems zaten de oostelijke witsnuitlibel LEUCALBI en de noordse glazenmaker AESHSUBA. De laatste soort kon ik op naam brengen door een geslaagde foto in vlucht.

Figuur 2: Mannetje gaffellibel OPHICECI (op rivier de Gaius bij Ligatne, Letland) "op schoot"

Estland

De laatste interessante plek waar we naar libellen gekeken hebben, was het grote eiland Saaramaa (figuur1 nr 4) in het westen van Estland. Door de gedetailleerde kaartjes van de regio, samengesteld door o.a. Vincent Kalkman en Rafal Bernard in de veldgids van Dijkstra en Lewington 2008, kon ik hier twee nieuwe soorten voor het eiland vaststellen. Aan de rand van een enorm rietveld 10 km ten westen van de hoofdplaats trof ik op 10 augustus 2008 twee wel te verwachten soorten aan: 2 mannetjes van de paardenbijter AESHMIXT en 2 vrouwtjes van de noordse winterjuffer SYMPAED. Daarnaast trof ik bij een meertje (Riksu Laht) 15 km ten westen van het dorpje Salme een nieuwe soort voor mezelf aan: zes mannetjes van getande glazenmaker AESHSERR waren hier zeer druk laag aan het rondvliegen fanatiek op zoek naar eventuele aanwezige vrouwtjes op de overgang van het rietveld naar een wilgenbegroeiing (zie figuur 3 hierboven).

Figuur 3: Mannetje getande glazenmaker (AESHSERR)

Een groot deel van de tijd hebben we doorgebracht in de hoofdsteden van de drie landen. In korte tijd heb ik toch een aantal leuke waarnemingen gedaan. Met het naderen van de Europese kartering blijft het echter belangrijk niet alleen dergelijke waarnemingen in weinig bezochte gebieden te doen, maar ook door te geven aan de regionale coördinatoren, zoals die staan op www.naturalis/eis. Zie project: European Dragonflies per land staat daar aangegeven wie er coördinator is. Voor de Baltische staten is dat de Pool Rafal Bernard.

Marcel Wasscher

marcel.hilair@12move.nl

Bos Frank & Marcel Wasscher, 1997. Veldgids Libellen. KNNV-uitgeverij, Utrecht. 256 pp

Dijkstra, KD, Libellen van Europa, 2008, veldgids met alle libellen tussen Noordpool en Sahara. Tirion, 320 pp.

Hospers, Marcel, 2006. Merkwaardige observatie. <http://forum.waarneming.nl/forum/index.php?s=69288652b66cd1cde2e9aa26e4132cda&showtopic=9898&st=30&#entry123774>

Kalkman, V.J. G.A. van Duinen, H. Esselink & J.T. Kuper, 2002. New records of Odonata from Estonia, with notes on breeding in the Baltic Sea and on species assemblages of raised bog systems. *Notulae Odonatologicae*, 5(10): 120-125.

Kalkman, VJ & Dijkstra, K-DB, 2000. *The dragonflies of Bialowieza area, Poland and Belarus (Odonata)*. *Opuscula Zoologica Fluminensia* 185: 1-19.

Dijkstra, K.-D.B. & R. Lewington, 2008. *Libellen van Europa: veldgids met alle libellen tussen Noordpool en Sahara*. Tirion Uitgevers. 1-320.